

HAREZM TÜRKÇESİ İLE YAZILMIŞ BİR RİSALE ÜZERİNE

On a Treatise Written in Kharazmian Turkish

Gülser ERSOY*

Gazi Türkiyat, Güz 2021/29: 179-202, DOI: 10.34189/gtd.29.009

Öz: Tarihi Türk dilinin özelliklerinin saptanmasında başvurulacak en önemli kaynak yine o dönemde yazılmış metinlerdir. Bu sebeple tarihi bir metni gün yüzüne çıkarmak ve ait olduğu dönemi belirlemek dil çalışmalarının önemli basamaklarından biridir. Üzerinde çalışılan risale Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3135 numarada kayıtlı olan bir mecmuanın 178a-181b yaprakları arasında yer almaktadır. Eseri önemli kılan husus ise Türk dilinin tarihi bir döneminin özelliklerini taşıyor olmasıdır. Çalışmada ilk olarak yazma hakkında bilgi verildi. Ardından yazmanın imla özellikleri, ses bilgisi ve biçim özellikleri tanıtıldı. Risalenin dilik özelliklerinden yola çıkarak eserin Harezmi Türkçesinin yazı dili özellikleri gösterdiği belirtilmiştir.


Anahtar Kelimeler: Harezmi Türkçesi, Risale, Dilik Ötçütler

Abstract: The most important source to be used in determining the characteristics of the historical Turkish language is the texts written at that time. For this reason, it is one of the important steps of linguistic studies to make a historical text known and determine the period in which it belongs. The pamphlet we are working on is located in the Süleymaniye Library between 178a-181b leaves of a majmuah registered in Süleymaniye Library Ayasofya 3135. What makes the book important is that it has linguistically characteristic of historical Turkish. Firstly, we informed about the physical characteristic of the manuscript. Then we introduced orthographical characteristics, phonology and morphology of text. Based on the linguistic features of the treatise, it was stated that the work showed the characteristics of the written language of Khwarezm Turkish.

Keywords: Khwarezm Turkish, Risalah, Linguistical Characteristics

GİRİŞ

Üzerinde çalışılan metin Süleymaniye Kütüphanesi Ayasofya 3135 numarada kayıtlı olan mecmuanın içerisinde yer almaktadır. Adı geçen yazma 252*177 mm ebadında, koyu kahverengi şemsel miklaplı bir cilt içerisinde yer almaktadır. Mezkûr eser, I. Mahmut tarafından Ayasofya kütüphanesine bağışlanmıştır (Diriöz 1951: 167). İki yüz yapraklı olan bu kitabın içerisinde çeşitli metinler bulunmaktadır. 1^b-172^a varakları arasında Feridüddîn-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sına* tanıklık edilmektedir. Bu eserin nihayetinde bir ferağ kaydı mevcut olup, kayıta kitabın Nevruz bin Mehmed bin Fahreddin ed-Dümânîsî tarafından 744 senesi Muharrem ayının sonlarında Perşembe günü (19 Haziran 1343) kuşluk vaktinde istinsah edildiği belirtilmektedir. Yukarıda ismi belirtilen müstensih, *Tezkiretü'l-Evliyâ'nın* sona ermesinin ardından 192^b yaprağına kadar birkaç dinî-tasavvufî risale daha istinsah etmiştir. Müstensihin

* Dr. Kütahya Germiyan Meslekî ve Teknik Anadolu Lisesi, Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni, Kütahya / TÜRKİYE, gulserersoy@hotmail.com,  orcid.org/0000-0003-1002-1967, Gönderim Tarihi: 03.09.2021 / Kabul Tarihi: 16.11.2021

nisbesinden hareketle Dümânis şehrinden olduğu anlaşılmaktadır. *Mu'cemü'l-Büldân* adlı sözlüğe göre burası, Ermenistan'da Tiflis nahiyelerinden bir şehirdir ve burada ipek üretilmektedir (Yakut el-Hamavî 2010: 462). Bahsi geçen şehir günümüzde Gürcistan sınırları dâhilinde olup Dminisi şeklinde kaydedilmektedir. 190^b-192^a varakları arasında farklı bir elden çıktığı anlaşılan *Pend-i Attâr* adlı Farsça manzume bulunmaktadır. 192^b-200^b arasında Barak Baba'nın Kıpçak Türkçesiyle söylenmiş şathiyelerinin Farsça şerhi yer almaktadır. Son iki risaleden ilkinin müstensihî ve sonuncusunun şarihi Kutbü'l-Alevîdir. İkinci risale, Türkçe bir esere yazılan ilk Farsça şerh olması açısından önem taşımaktadır. Ali Haydar Dirîöz, Kıpçakça *Hüsrev ü Şirin* yazarı Kutb ile Barak Baba'nın Kıpçakça sözlerini Farsça şerh eden Kutbü'l-Alevî'nin aynı şahıslar olabileceği görüşündedir (Dirîöz 1951: 170).

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden metin, yukarıda tanıtılan yazmanın 178a-181b yaprakları arasındadır. Metnin müellifinin kim olduğu malum değildir. İçerikten bu küçük risalenin bir hutbe olduğu anlaşılmaktadır. Metnin başında Arapça hamdele ve salveleden sonra birkaç ayet ve hadis iktibası gelmektedir. Bunların akabinde Türkçe kısım başlamaktadır. Bu kısımda seçili ve ağıdalı bir üslupla Hz. Peygamber ve diğer peygamberle birlikte evliyalara ve âlimlere dua edilmektedir. Daha sonra bahsi geçen kimseler şefahtı kılınarak müellif kendisine dua eder. Uzun bir dua kısmından sonra hutbeye geçilir. Bu bölüm bazen Türkçe bazen de Farsça irat edilir.

1. RİSALENİN YAZIM ÖZELLİKLERİ

Eserin belirgin özelliklerinden biri harekesiz olmasıdır. Okumada karışıklığa sebep olabilir düşüncesiyle birkaç Türkçe kelimedede harekenin kullanıldığı tespit edilmiştir: **الذورغان** *olturğan* (179a/17); **سوم** *suvm* (179b/16); **الوجوب** *uçup* (180a/8). Arapça ibarelerde harekelere daha sık başvurulmuştur: **مقامات محمود** *makâmen mahmûden* (179b/12); **كؤنتى نبىيىن** *küntü nebiyyen* (180a/5).

Arap abecesi ile yazılan metnin yazım özellikleri gözden geçirildiğinde kimi morfemlerin kendinden önceki kelimelere bitişik yazıldığı bunun yanında kimi morfemlerin de istisnasız ayrı yazıldığı görülmektedir. Bunlardan {+kA} yönelme durumu morfemi, belirtme durumu morfemi {+nI}, çokluk ve şahıs morfemi {+lAr}, isimden isim yapım morfemi {+lIk}'ın kendinden önceki kelimeye genel olarak ayrı yazıldığı tespit edilmiştir: **الحوالارىكا** *ahvâl-lerinige* (178b/12); **سرایقا** *serây-ka* (178b/21); **اورات نرىق** *avrat-nurıq* (180a/10); **راحتلىق** *râhat-lıq* (180a/11).

1.1. Ünlülerin Yazımı

1.1.1. /a/ Ünlüsünün Yazımı

Metinde söz başında ve ortasında /a/ ünlüsünün elif ile yazıldığı görülmektedir: **انلارىق** *anlarırıq* (179a/1); **ارىق** *arıq* (179a/2); **اتالارىقا** *atalarımızqa* (179a/19); **چطاسوز**

bolmasun (179a/9); **رؤی لاریت** rüy-larını (179a/9); **قالغان** kalğan (179a/16); **ساقلايۇ** saqlayı (179b/5). Aynı kelimedede ikili kullanımın varlığı da söz konusudur: **آتموز** atamız (178b/18) krş. **اتالاریمیزقا** atalarımızğa (179a/19).

Söz sonunda /a/ ünlüsünün elif harfi ile yazıldığı görülmektedir:

ساغینما sağınma (180a/6); **خونسا** konuşa (180a/11); **خونمیشیغا** konuşmuşığa (180a/11).

1.1.2. /e/ Ünlüsünün Yazımı

/e/ ünlüsünün söz başında elif harfi ile yazılmaktadır: **ایارک** eyeleri (178b/20); **ایمان** ermez (180a/2).

/e/ ünlüsü söz ortasında çoğunlukla elif ile yazılmıştır. Ancak arka arkaya gelen /e/ sesi varsa ve kelime ünsüz harf ile başlamışsa ilk heceden ziyade ikinci hecedeki /e/ sesi elif ile yazılmıştır: **ایمان** kirmez (180a/11); **تپه سیندا** tepesinde (180a/11); **کلغای** kelgey (180a/13); **کلادی** kelmedi (181b/11).

/e/ ünlüsü söz sonunda her zaman elif harfi ile işaretlenmiştir: **ایلیگنا** iligine (181b/17); **ایخند** içinde (179a/1). Bir örnekte he harfi ile gösterilmiştir: **بیرله** birle (178b/17).

1.1.3. /ı/ Ünlüsünün Yazımı

/ı/ ünlüsü söz başında bir örnekte elif ve yâ harfi ile işaretlenmiştir: **ایدمشیک** İemişij (178b/11).

/ı/ ünlüsü söz ortasında çoğu zaman yâ harfi ile gösterilmiştir. Kelimenin ünsüz harfle başladığı durumlarda müstensih söz konusu ses için herhangi bir işaretleyiciye başvurmamıştır: **اریغ** arıg (178b/13); **سفیلیغ** şıfat-lıg (179a/4); **قیلور** qılur (179a/10).

انالاریمیزقا **اممات لاریمیزقا** *analarımızğa* *'ammāt-larımızğa* (179a/19) örneklerinde olduğu gibi ard arda gelen hecelerde yer alan /ı/ ünlüsünün ilk hecede yazılmadığı görülmektedir.

/ı/ ünlüsü söz sonunda yâ harfi ile işaretlenmiştir: **بولدی** buldı (179b/14); **چاغیردی** çağırdı (181b/14).

1.1.4. /i/ Ünlüsünün Yazımı

/i/ ünlüsü söz başında çoğu zaman elif ve yâ harfi ile işaretlenmiştir: **ایچیندهکی** İçindeki (178b/10); **ایگلرینیک** ig-lerinin (178b/16); **ایچتی لیر** içti-ler (178b/21).

/i/ ünlüsü söz ortasında genellikle yâ harfi ile işaretlenmiştir: Yukarıda verilen örneklere ilaveten: **اولرک لاریمیزقا تیریک لاریمیزقا** *ölüg-lerimizğa* *tirig-lerimizğa* (179b/1); **ایبیل** bilgil (180a/14).

/i/ ünlüsü söz sonunda her zaman yâ harfi ile işaretlenmiştir: **ایشتمادی** işitmedi (181b/7); **ایبیردی** birdi (181b/17); **ایردی** erdi (180a/7).

1.1.5. /o/ ve /ö/ Ünlülerinin Yazımı

/o/ ve /ö/ ünlüleri söz başında elif ve vav harfi ile; ilk hecede vav harfi ile işaretlenmiştir: **اول** Ol (178b/15, 16); **اولدندراخير** olturmakımız (180a/17); **بولماق** bolmaq (179a/11); **خونسا** kónsa (180a/11); **اولدركلاريميزقا** ölüg-lerimizka (179b/1); **اولرولك** özlüg (180a/10); **كؤچتيلر** köçti-ler (178b/21), **كؤركسوز** körksüz (180a/10).

1.1.6. /u/ ve /ü/ Ünlülerinin Yazımı

Söz başında /u/ ve /ü/ ünlüleri çoğunlukla elif ve vav harfi ile işaretlenmiştir: **اولحسا** uçsa (180a/9); **اچون** için (180a/10); **اچ** üç (181b/10).

Söz ortasında ise çoğunlukla vav harfi ile işaretlenmiştir: **اتاموزا** atamız (178b/18); **تورلر** tururlar (179a/4); **بولماسون** bolmasun (179a/9); **اولتورغان** olturğan (179a/17). **اولدركلاريميزقا** ölüg-lerimizka (179b/1); **بيريير** birür (180a/1).

Söz sonunda vav harfi ile işaretlenmiştir: **كايو** kayu (180a/12); **تغريو** tegriü (178b/12).

1.2. Ünsüzlerin Yazımı

1.2.1. /p/ Ünsüzünün Yazımı

Eserde /p/ ünsüzü bâ harfi ile işaretlenmiştir: **بولوب** bolup (179a/5); **تيب** tip (179a/9); **بولوب** bolup (179b/6); **تپاسيندا** tepesinde (180a/11); **اچوب** uçup (180a/15).

1.2.2. /ç/ Ünsüzünün Yazımı

Eserde /ç/ ünsüzü cîm harfi ile işaretlenmiştir: **كؤچتيلر** köçti-ler (178b/21); **اچتي** içti (178b/21); **كككان** kiçgen (179a/15); **اچيندا** içinde (179b/21); **اچون** için (180a/8); **اولحسا** uçsa (180a/9).

1.2.3. /ŋ/ Ünsüzünün Yazımı

/ŋ/ ünsüzü eserde genel olarak nûn ve üstü üç noktalı kef (ڭ) harfleri ile gösterilmektedir: **مصطفي ننگل** Muştafavî-niğ (178b/99); **سنگ** seniğ (179a/10); **اوزى ننگ** öziniğ (179b/19).

İstisna olarak sadece nûn ve noktasız kef ile yazılanlar da vardır: **بيلسنگ** bilsey (180a/4); **خونشنگا** konmuşınga (180a/11).

1.2.4. /ē/ Ünsüzünün Yazımı

Risalede dişler arası sızcı /d/ ünsüzünün yer aldığı tek Türkçe kelime “ıdmuşırğ” (178b/11)’dir. Söz konusu ünsüzün bu kelime de zel (ذ) ile yazıldığı görülmektedir:

ايدمشيرگ

1.2.5. /w/ Ünsüzünün Yazımı

Eserde /w/ ünsüzüne sadece bir kelime rastlanmıştır. Bu kelime de söz konusu ünsüz üç nokta (ﺍ) ile gösterilmiştir: **ﻳﺎﺭﯞﯞﺯ** (179b/4).

2. DİLLİK ÖZELLİKLER

2.1. Seslik Özellikler

2.1.1. Ünlü/Ünsüz Değişimleri

Metinde kök hece ünlüsünün genel olarak /e/ ile yazıldığı görülmektedir. Ancak *er-* yardımcı fiilinde ve *te-* fiilinde birer örnekte /i/'li şekillerine rastlanmıştır: *irmez* (180a/5)~ *ermez* (180a/2); *tip* (179a/9) ~ *kelgey teyü* (180a/13).

Risalenin önemli dillik özelliklerinden biri morfeplerde görülen yuvarlaklaşma temayülüdür. Zira yuvarlak ünlünün ya da dudak ünsüzünün bulunduğu kelimelerden sonra gelen morfeplerde yuvarlaklaşmanın izlerine rastlanmaktadır. İlgi durumu morfemi, birinci şahıs iyelik morfepleri ile isimden isim türeten {+IXg} morfemine ait ünlü harfin yer yer yuvarlaklaşması Harezmi Türkçesinin belirgin dillik özellikleri arasında kabul edilmektedir (Eckmann 2014: 7; Kalsın 2013: 35) : *keremünüg* (178b/17); *atamuz* (178b/18); *mağāmluğ* (179b/12); *orunluğ* (179b/10); *zulfluğ* (179b/9); *kögüzlüg* (179b/10); *ta'riflüg* (179b/11).

Eserde *bol-*, *bar-*, *bir-* fiilleri ile varlık işaretleyicisi olan *bar* sözcüğünde söz başı /b- / ünsüzünün korunduğuna tanıklık edilmektedir: *rāzī bolsa* (181b/5); *haber birür* (180a/1); *bar erdüük* (180a/6); *barıp* (180a/14). Gerileyici benzeşmenin bir sonucu olarak /b-/>/m-/ değişiminin izine rastlanmaktadır: *mununüg* 180a/18, *on sekkiz minüg* (181b/16).

Eserde dikkati çeken bir diğer husus “suv” (179b/16) kelimesinde tanıklık edilen /b/>/-v/ değişimidir.

Üzerinde çalıştığımız metinde bir örnekte de /ç/>/ş/ değişimi dikkati çekmektedir: *egerşe bāzī meliknünüg bilekindin* (180a/8). Bu bağlamda Kıpçak Türkçesi dil özelliği olarak kabul edilen /ç/>/ş/ değişiminin izlerine Harezmi Türkçesi ile yazılan metinlerde de tanıklık edildiği ifade edilmektedir (Toprak 2005: 110).

2.1.2. /g/-/ğ/ Ünsüzünün Durumu

Birden fazla heceli kelimelerin sonundaki /g/, /ğ/ ünsüzü ile hece ve morfeplerin ön seslerinde yer alan /g/, /ğ/ ünsüzünün durumu, Türk dillerinin tasnifinde önemli bir ölçüt olarak kabul edilmektedir. Harezmi Türkçesi ile yazılan eserlerde /g/, /ğ/ ünsüzünün çoğunlukla korunduğu; bu açıdan -özellikle- Memlûk sahasında yazılan eserlerden ayrıldığı bilinmektedir (Eckmann, 2014: 53).

Harezmi Türkçesi ile yazılan risalede hece ve morfemin ön seslerinde yer alan /g/, /ğ/ ünsüzünün çoğunlukla muhafaza edildiği görülmektedir. Orhun Türkçesinden itibaren “sahip olan” anlamında sıfatlar türeten (Tekin 2016: 82) {+IIG}, {+IUG} morfeminin sonunda yer alan /-g, -ğ/ ünsüzü eserde korunmuştur: *hüm ecsâm-ı rûhâniyyün ve fi'l-arâ semâviyyün şıfatlığ* (179a/4); *lev lâke lemâ hâlâktü'l-eflâk hil'atlığ* (179b/10); *ve'd-đuhâ yüzlüğ ve'l-leyli izâ secâ zulfluğ* (179b/9); *ol elem neşrahı leke şadrak köğüzlüğ* (179b/10).

Bir işi yapana işaret eden sözcüklerin türetilmesinde kullanılan {-GAN} morfemine eserde sıklıkla tanıklık edilmektedir. Söz konusu morfemin başında yer alan /g-, ğ-/ ünsüzünün korunması eserin Harezmi Türkçesi ile yazıldığına bir göstergesidir: *vücüdümüzka sebeb bolğan* (179a/18); *din yolında kulavuzluk kılğan* (179a/19); *ilgerü kiçgen inâmlarımızka vakt saklağan* (179a/20).

Fil sonucunu bildiren isimler türeten {-G} morfeminin eserde korunduğu görülmektedir: *arığ zâtıñ* (178b/13); *ölüglerimizka tiriglerimizka* (179b/2). *Tamâm kılmağınça* (181b/7) örneğinde de yine morfem başında yer alan /ğ-/ ünsüzü genel temayüle uygun olarak düşmemiştir.

Söz içi /g/ ünsüzünün düştüğü istisnai bir örneğe de (kerek 181b/5) metin içinde tanıklık edilmiştir.

2.2. Biçimlik Özellikler

2.2.1. İlgi Durumu Morfemi

Metinde ilgi durumu morfeminin genel olarak {+nInğ} şeklinde işaretlendiği görülmektedir: *Muştavâviniñ berekâtını* (178b/9); *müslimâtlarınıñ alvâllarınıñ* (178b/12); *âlemleriniñ fahri* (178b/15); *kâfirleriniñ qahrı* (178b/16); *vücüdümüzünüñ bostânını* (179a/1); *cümlemizniñ ömrimizge* (179b/5); *melikiniñ bilekindin* (180a/8).

Söz konusu morfem, kimi şahıs zamirlerinden sonra {+Inğ} şekliyle kullanılmaktadır: *seniñ idmişüñ* (178b/11); *seniñ dergâhıñga* (179a/10); *siziñ dîdârınıñ* (179b/16). Harezmi Türkçesinin dillik özelliklerini yansıtan eserlerde ilgi durumu morfeminin yuvarlak ünlü ile kullanıldığı da görülmektedir (Kalsın 2013: 35). Bu bağlamda risalede tanıklık edilen *munuñ* (180a/18); *cüdüñ* (178b/13); *sücüdünüñ* (179a/11) örnekleri de Harezmi Türkçesinin dillik özelliklerinin bir yansımasıdır.

2.2.2. Belirtme Durumu Morfemi

Risalede belirtme durumu morfeminin {+nI}, {+n} şekliyle kullanıldığı görülmektedir:

Bütünlükün taqı râstlıqın yaqın bilgil (180a/14); *hitâbını işitmedi* (181b/7); *küffâr zağmetin köp kötürdi* (181b/16); *beşâretini işitti* (181b/8); *vücüdümüzünüñ bostânını* (179a/10); *bu kün meclisimizni nür birle müzeyyen kılıp* (179a/17); *cümlemizni âhîr zamâneniñ fitnessindin* (179b/2).

2.2.3. Yönelme Durumu Morfemi

Eserde dikkati çeken bir husus yönelme durumu morfeminin, teklik 3. şahıs iyelik morfemini alan kelimelerin dışında, düzenli olarak [+ça] biçiminde kullanılmasıdır: *mağribça* (178b/10); *rüsullarça* (178b/11); *Muhammedça* (178b/18); *serâyıça* (178b/20); *‘âlimlerça* (179a/15); *vücüdümüzça* *sebeb bolğan sücüdümüzça* (179a/18); *atalarımızça*, *analarımızça*, *‘ammâtlarımızça*, *hâlâtlarımızça* (179a/19); *‘üstâdlarımızça*, *meşâyihlarımızça* (179a/20); *imâmlarımızça*, *mü’ezzinlerimizça* (179a/21); *ölüglerimizça*, *tiriglerimizça* (179b/1).

Arapça ve Farsçadan alınan ödünç kelimelerinin genellikle art damak ünlüsünün bulunduğu morfemleri alması Doğu Türkçesi ile yazılan eserlerde sıklıkla rastlanılan bir durumdur. Bu türden kelimelerin daha çok art damak ünlülerden oluşan morfemleri alıyor olması söz konusu kelimelerde kalınlık-incelik uyumunun bulunmaması düşüncesini akla getirdiği gibi bu kelimelerin daha çok kalın seslerle telaffuz edilmesi şeklinde de yorumlanabilmektedir (Eraslan, 1970: 113-114).

Harezmi Türkçesi ile yazılan eserlerden bahsedilirken ödünç kelimelere getirilen morfemlerin Çağatay Türkçesine nispeten daha çok ön damak seslerinden oluştuğu ifade edilir (Eckmann, 2014: 9). Nitekim eldeki eserde de yönelme durumu morfeminin ön damak seslerle kullanıldığı örneklerle rastlamak mümkündür: *künge* (178b/19); *‘ömrümüzze*, *enfâsımızze* (179b/5).

Teklik 3. şahıs iyelik morfemlerinden sonra gelen yönelme durumu morfemi eserde çoğunlukla {+rğA} olarak işaretlenmiştir: *müslimâtlarınrğ* *ağvâllarınrğ* (178b/12); *Meḥammed resûlullâhınrğ* *‘azîz cânınrğa* (178b/17); *‘avratınrğ* *mülkinrge* (180a/11). Teklik 3. şahıs morfeminin {+rğA} ile işaretlenmesi eserin yazıldığı saha hakkında önemli ipucu vermektedir. Nitekim söz konusu morfemin {+nA}~{+rğA} şeklinde görülen ikili kullanım şekilleri Memlûk sahasında yazılan tarihî eserlerle Harezmi sahasında yazılanların ayırt edilmesinde kullanılan önemli bir dillik ölçüt olarak kabul edilmektedir (Eckmann, 2014: 53). Ancak kimi örnekte yönelme durumu morfeminin {+nA} şeklinde kullanıldığı görülmektedir: *Mevlânınrğ* *hükmlerine* (181b/5); *munurğ* *mülkine* (180a/18); *eligin* *birdi* (181b/17). Diğer dillik özelliklerde olduğu gibi yönelme durumu morfeminde de tanıklık edilen bu şekilde bir ikili kullanıma, dalgalı geçiş dönemi özelliğine sahip Harezmi Türkçesi ile yazılan eserlerde rastlanması oldukça doğaldır.

2.2.4. Ayrılma Durumu Morfemi

Harezmi Türkçesi ile yazılan eserlerde ayrılma durumu morfemi olarak {+dIn} kullanılmış; bu durum öyle ki yazılan eserlerin Harezmi sahasında yazıldığına dair belirleyici bir ölçüt olarak kabul edilmiştir (Eckmann 2014: 53; Ercilasun 2014: 219). Bu bağlamda eldeki eserde ayrılma durumu morfemi olarak düzenli bir şekilde {+dIn} işaretleyicisinin kullanılması, eserin Harezmi Türkçesi ile yazıldığı yargısını pekiştirmektedir: *meliknirğ* *bilekindin* (180a/15); *fitnesindin*, *şerrindin*, *vebâdin*, *kaḥfîdin* *tâ‘ündin* (179b/2); *zâlim zulmindin*, *câbirler cevrendin*, *ğammâzlar ğamzındin*,

mekkârlar *mekrindin* (179b/3); hâsidler *hasedindin*, yawuz kişiler *düşmânlıķındın* (179b/4).

2.2.5. İyelik Morfemi

Metinde teklik birinci şahıs iyelik morfemi mevcut olmamakla birlikte teklik 2. şahıs iyelik morfemi {+rġ}; teklik 3. şahıs iyelik morfemi {+I}; çokluk 1. şahıs iyelik morfemi {+mIz} nadiren {+mUz}; çokluk 2. şahıs iyelik morfemi {+rġIz}; çokluk 3. şahıs iyelik morfemi {+IArI} olarak tanımlanmıştır: *fażlıġ keremüġ* (178b/12), *cüdüġ ve celâdetiġ ariġ zâtuġ münezzeh şıfâtuġ* (178b/13); *Mevlânıġ habîbi* (178b/16); *‘avratıġ mülkiġe* (180a/11); *atamız* (178b/18); *meclisimizni* (179a/16), *vücüdümüzka*, *sücüdümüzka* (179a/18); *şer’-i dîniġiz* (179b/15); *diđârıġız* (179b/16); *deoletiġiz* (179b/17); *anlarıġ ab-ı rüylarını* (179a/9).

2.2.6. Geçmiş Zaman Morfemi

Geçmiş zaman işaretleyici metinde {-DI}, {-DU} olmakla birlikte söz konusu zamanın 3. tekil şahısta, 1. ve 3. çoġul şahıslarda çekimine rastlanmaktadır: *Yūsufnıġ cemâlini rûzî kıldı* (181b/14); *Gül verdlerini hacil kıldı* (179b/14); *Âdem hüd yok erdi* (180a/6); *Yetti ay kırtlar zahmetin tarttı* (181b/9); *Biz anda bar erdüġ* (180a/6); *Mışr mülkini Yūsufka birmediler* (181b/12); *Bâķi serâyka köçtiler* (178b/20).

Risalenin dillik özellikleri içerisinde kayda değer önemli bir husus da görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs çekimidir. Zira kısıtlı sayfa sayısına sahip olduğumuz eserde dört örnekte (erdük (180a/6, 180a/7) kullanılan şahıs morfeminin {-DUK} şekli ile işaretlenmesi risaleyi Harezmi Türkçesi ile yazılmış diğer eserlere yaklaştırmaktadır (Eckmann 2014: 28, Ercilasun 2015: 399).

2.2.7. Gelecek Zaman Morfemi

{-GAy}, Eski Uygur döneminden başlamak üzere tarihî Türk dillerinde gerek gelecek zaman işaretleyicisi gerekse kiplik işaretleyicisi işleviyle kullanılan bir morfemdir. Müşterek Orta Asya Türkçesi ile yazılan eldeki eserde de gelecek zaman işaretleyicisi olarak {-GAy} morfemi kullanılmıştır: *Bilekiġe kongay miz* (180a/20); *dühül-bâzıġ avâzı kayu tarafından kelgey teyü* (180a/13).

2.2.8. Emir-İstek Morfemi

Tasarlama kiplerinden kabul edilen emir kipinin teklik ikinci şahıs için çekimi diğer Harezmi Türkçesi eserlerinde olduğu gibi {-GII} şeklindedir: *Sen tegrü birgil* (178b/18); *yaķın bilgil* (180a/14); *İslâmıġ biş şartını tamâm kılgıl* (181b/18).

2.3. Bildirme Tümceleri

Eserde olumlu tümcelerin 3. şahıs çekimlerinde bildirme anlamının *turur* yardımcı fiilleriyle sağlandığı görülmektedir. Bildirmenin olumsuz şeklinin ise *ermez* ile yapıldığı görülmektedir: *‘Aleminġ bekâsıġa sebeb anlar tururlar* (179a/5); *Tarıġınıġ resüli taķı hâtem-i enbiyâ turur* (180a/3); *Kerek kim yaķın bilseġ Âdem Meġmedniġ*

ıufeyli **turur** (180a/4); Sağ yanına sol yanına bakıp **turur** (180a/12); Mehemmed sizlerdin **ermez** tağı sizinizdin **ermez** (180a/2).

SONUÇ

Sayfa sayısının azlığı; Arapça-Farsça sözcük ve izafetlerinin çokluğu sebebiyle eldeki eserin tüm dillik özellikleri hakkında net ve kesin bir değerlendirmede bulunmak pek mümkün değildir. Ancak mevcut sayfalardan yola çıkarak eserin Harezmi Türkçesi ile yazıldığı düşünülebilir.

Türk dilinin tarihi metinlerinde sıklıkla rastlanan birtakım dillik özelliklere (bol-, bir-, bar gibi kelimelerde söz başı b- ünsüzünün korunması, gerileyici benzeşmenin bir sonucu olarak b->m- değişiminin izine rastlanması gibi) eserde de tanıklık edilmektedir.

Risalenin Harezmi Türkçesi ile yazıldığı kanısına ulaştırılan dillik ölçütler şu şekilde sıralanabilir: Morfemin başında, sonunda ve birden fazla heceli kelimelerin sonunda görülen /g, ğ/ ünsüzünün çoğunlukla korunması; ilgi durumu morfeminin düzenli olarak {+nInğ} şeklinde kullanılmasının yanında kimi şahıs zamirlerinden sonra {+Inğ} şekliyle kullanılması; yuvarlak ünlünün ya da dudak ünsüzünün bulunduğu kelimelerden sonra gelen morfemlerde de yuvarlaklaşmanın izine rastlanması; teklik 3. şahıs iyelik morfemlerinden sonra gelen yönelme durumu morfeminin çoğunlukla {+nğA} şekliyle işaretlenmesi, ayrılma durumu morfeminin düzenli olarak {+dIn} şeklinde kullanılması; bildirme geniş zamanın olumsuz çekiminde üçüncü şahıslarda "turur" un kullanılmasıdır. Bütün bu dillik özellikler, eserin Harezmi Türkçesi ile yazılmış olduğunu göstermektedir.

METİN

الحمد لله الذ صور القمر كالعسجد و اللحين و نور الكواكب الدرارى الثاقب و العين خالق الابيضين و الاسودين تعالى عن
الحين و الاين و تقدس عن العار و الشين و جعل الظلمة و الضيا ايتين كما قال جل جلاله و جعلنا الليل و النهار ايتين و
صلواته على رسوله نبي الحرمين و الرسول الخافقين الذى وصفه فى كتابه بقوله ثم دنى فتدلى فكان قاب قوسين او ادنى
و على اله و اصحابه اجمعين و سلم تسليمأ كثيراً روى فى الاخبار عن النبى المختار صلى الله عليه و سلم قال فضلت على
الانبياء بست جعلت لى الارض مسجد و ترابها طهورا و احلت لى الغنایم و نصرته بالرعب و بعثت لى الخلق كافة و
اعطيت الشفاعة و ختمنى النبىون صدق رسول الله.

178b/8 Melikā ve pādīshāhā

178b/9 perverdīgārā bu meyāmin-i elfāz-ı nebevī ve mehāsini 'ibārāt-ı Muşafavī-niñg berekātını

178b/10 maşnıkdın mağrıb-ka tegi tört āfāk yetti iklīm içindeki sanğa bütgen

178b/11 seniñg ıdmuşıñg enbiyā ve rüsullarka kirtüngen mü'min'in ve mü'mināt ve müslim'in

178b/12 ve müslimāt-larınırğ aħvāl-leriñe fazlıñg keremürğ birle sen tegrü birgil ay melik-i

178b/13 lem-yezel ay pādīshāh-ı lā-yezāl cüdünğ ve celādetinğ arıñ zātınğ münezzeħ şifātınğ haqqında

- 178b/14 ve hürmetinde bu sā'at içinde şad hezārān-ı hezār dürer-i dürc-i taḥiyyāt ... 178b/15 burc-ı şalavāt ol seyyid-i kāyināt ol mihter-i mevcūdāt ol 'ālem-lerniñg fahri ol
- 178b/16 kāfirlerniñg qahnı ol Mevlāniñg ḥabibi ol ig-lerniñg ṭabibi ol Muştafā müctebā
- 178b/17 murtażā Meḥemmed resūlullāhniñg 'aziz cānuñga müşerref kālibiñge fazlıñg keremürñg birle
- 178b/18 sen tegrü birgil Ḥudāvendā pādīşāhā bī-niyāzā atamız Ādem-i safi-din Muḥammedka
- 178b/19 tegi Muḥammeddin bu küñge tegi kiçgen enbiyā ve evliyā ve aşfiyā ve etḳiyā ve 'ubbād ve zühhdā
- 178b/20 ve abdāl ve evtād ve 'urefā ve nücebā-i şerī'at ve ṭarīkat eyeleri kim bu fāni serāydin
- 178b/21 bākī serāy-ka köçti-ler "külliü nefsin zā'ikatü'l-mevt" şarābını içti-ler bu sā'at 179a/1 içinde şad hezārān işār-ı rahmet ve envār-ı ma'rifet anlarıñg ervāhürñga sen tegrü
- 179a/2 birgil ay kerim-i muṭlaq ay pādīşāh-ı muḥakḳak arıg zātıñg ve münezzeḥ şıfātıñg ḥaḳkı ve
- 179a/3 hürmetinde ḥāşşa bu kün bu yir yüzindeki abdāl ve 'urefā ve evtād ve nücebālar "ḥüm ecsām-ı 179a/4 rūḥāniyyün ve fi'l-arḍ semāviyyün" şıfat-lıg tururlar sıbta-i gābrā ve kübbe-i ḥadrā anlarıñg
- 179a/5 vücūdı birle ārāste bolup turur 'ālem-niñg beḳāsıñga sebeb anlar tururlar "lev lā eş'-şāliḥün
- 179a/6 leheleke't-ṭāliḥün" ḥazret-i İllāhī-de kul-ları maḳbūl turur kurbet-leri ol endāze 179a/7 yakın turur kim "lā akseme 'alā'llāhi le-eberrahu" ba'zısı taḳı şüret-i 'ālemīni ḥarāb kılıp "sūbhāni
- 179a/8 sūbhāni mā a'zama şāni" "ene'l-ḥuḳ" "leyse fi cübbeti siva'llāh" kelimāti birle 'ālem-i ma'āni-de
- 179a/9 genc-i esrār-ı cānu zāhir bolmasun tip örterler İllāhī anlarıñg āb-ı rüy-larını 179a/10 seniñg dergāhıñga şefi' kılur men biz 'āşī ve cāfi-lerniñg vücūdımızniñg bostānını
- 179a/11 seniñg şiyām ve kıyām ve rukū' ve sücūdıñg reyḥānu birle müzeyyen bolmaḳ sen rüzī
- 179a/12 kılı bir İllāhī ol cümlede sirācü'l-ümmet minḥacü'l-millet şafiyi-yi şüfi imām-ı vāfi Ebū
- 179a/13 Ḥanīfe-i Küfi seyyidü's-sāde menba'u'l-ilm ve's-siyāde İmām-ı Şāfi'i ve Ebū Yūsuf
- 179a/14 el-kādi ve Meḥemmed bin Ḥüseyn eş-Şeybāni Züfer ve Mālik ve Evzā'i Ḥudāvendā cümlesinñge
- 179a/15 ḡarīḳ-ı rahmet kılı bir İllāhī bu yir yüzindeki kiçgen 'ulemālarḳa ḡarīḳ-ı rahmet kılı bir
- 179a/16 ḳalğan 'ulemālar 'ömrinñge berekāt rüzī kılı bir ḥāşşa bu kün meclisimizni nür
- 179a/17 birle müzeyyen kılıp olturğan 'ālimler 'ömrinñge berekāt rüzī kılı bir İllāhūna ve seyyidūna ve
- 179a/18 mevlāna bu kün cümlemizniñg vücūdumuzḳa sebeb bolğan sücūdumuzḳa dan bolğan
- 179a/19 'aziz atalarımızḳa 'azize analarımızḳa 'am ve 'ammāt-larımızḳa ve ḥāl ve ḥālāt-larımızḳa
- 179a/20 'ilm ögretgen üstādlarımızḳa dīn yolında ḳulavuzluk ḳılğan meşāyih-larımızḳa
- 179a/21 ilgerü kiçgen imāmlarımızḳa vaḳt saḳlağan mü'ezzinlerimizḳa cümlemizniñg
- 179b/1 ölüg-lerimizḳa tirig-lerimizḳa rahmetinñge müstaḡrak bolmaḳ sen rüzī kılı bir 179b/2 İllāhī cümlemizni āḥir zamāneniñg fitnesindin şerrindin vebādın ḳaḥṭidin ṭā'ündin
- 179b/3 zālīm zulmindin cābirler cevrendin ḡammāzlar ḡamzındin mekkārlar mekrindin
- 179b/4 ḥāsıdler ḥasedindin yawuz kişi-ler düşman-lıḳındin fazlıñg keremürñg birle sen
- 179b/5 saḳlayu bir İllāhī cümlemizniñg 'ömrimizge berekāt 'amelimizḳa derecāt enfāsımız
- 179b/6 -ge meded rüzī kılı bir İllāhī 'āḳıbetimiz ḥayr bolup āḥir demimizde imān ve İslām

- 179b/7 birle dünyâdın çıkmak sen rûzî kılı bir yâ İlähe'l-'âlemîn ve hayra'n-nâşırîn 179b/8 ol şadr-ı bedr-i 'âlem ol seyid-i dil-dâdem "lev lâke lemâ hâlaqtü'l-eflâk" hîl'atlıg
- 179b/9 "ve mâ erselnâke illa rahmeten li'l-'âlemîn" şıfatlıg "ve'd-đuhâ" yüzlüg "ve'l-leyli izâ secâ" zulfluğ
- 179b/10 ol "elem neşrahı leke şadrah" kögüzlüg ol "kabe kavseyn ev edna" orunluğ ol "fe-evhâ
- 179b/11 ilâ 'abdihî mâ evhâ" ta'rîflüg "ve le-sevfe yu'fike rabbüke fe-terdâ" şefâ'atlıg ol "'asâ
- 179b/12 en-yeb'aşeke rabbüke mağâmen mağmüden" mağâmluğ h'âce-i kâyinât mihter-i mevcüdât Mehemmed
- 179b/13 Muştafâ-nırğ na'tını kâyiller cân tili birle til cânı birle andağ ayturlar beyt: 179b/14 'Âşık-larınırğ şavkı boldı turra-i 'anberînrîngiz/Gül verdlerini hacil kıldı ol 'arâk-çînrîngiz/Sünnetînrîngiz berekâtındın Ka'be buldı nizâm/
- 179b/15 Şanem dînin hebâ kıldı ol nür u şer'-i dînrîngiz/
- 179b/16 Hüsün suvın künde içer şems ü kamer yüzürîngiz/Hürü'l-'ayn-ler ârzü kılurlar sizînrğ dîğârînrğiz/
- 179b/17 Devletînrîngiz neveti-ni mekânsızın urdı 'ışk/Ol mekremet tûni içre 'arş boldı mekânînrğiz/
- 179b/18 'aleyhi efdalü'ş-şalât ve't-tahîyye ol şefî'-i ümmet ol mâh-ı memleket ol kâ'ide-i devlet ol
- 179b/19 esâs-ı 'izzet ol Muştafâ Mehemmed şallallahü 'aleyhi ve sellem özînrîng nesebi-ni ve nisbeti-ni
- 179b/20 Mevlâ celle celâlihü Âdem ve âdemîlerdın munkağı' kıldı neseb ve nisbet-i Mehemmedni 'âlem-i
- 179b/21 nübüvvet ve risâlet birle dürrüst kıldı neteg kim kelâm-ı hamîd ve Kur'an-ı mecdî içinde
- 180a/1 haber birür yarlıkar "mâ kâne Muğammedün ebâ ehadın min ricâliküm velâkin resûlallahî
- 180a/2 ve hâteme'n-nebiyyîn" Mehemmed sizlerdın ermez tağı sizînrğ 'âlemînrîngizdın ermez velâkin Tarğrı
- 180a/3 -nırğ resûli tağı hâtem-i enbiyâ turur "heme 'âlem ez-rüy-i ü rüşenâyist/ ü-râ bâ-'âlem-i âb u gîl çî
- 180a/4 aşınâyist" sen kerek kim yakîn bilserğ Âdem Mehemmednînrğ tufeyli turur Mehemmed Âdemnînrğ tufeyli
- 180a/5 irmez neteg kim yarlıkar "Küntü nebiyyen ve Âdemü beyne'l-mâ'i ve't-ğm" beyt: 180a/6 Sen andağ sağınma biz Âdem-din erdük/Âdem hod yok erdi biz anda bar erdük/
- 180a/7 Ne 'ayn-ı 'ışk erdi ne kâf-ı köngül/Biz erdük ol erdi ol erdi biz erdük/
- 180a/8 egerşe bâzî melik-nînrğ bilekindin kanat-ların yazıp uçup şayd üçün hevâda pervâz
- 180a/9 kılsa şayd üçün şayd körüp cân birle uça ol pervâznînrğ içinde istirahat 180a/10 üçün bir körsüz yüzlüg ıssız özlüg yüz yolluğ karı 'avrat-nînrğ tamînrîng 180a/11 tepesinde çonsa ol mîkdâr râhat-lıg üçün konmuşırğa ol 'avrat-nînrğ mülkînrge kirmez
- 180a/12 ammâ sağ yanırğa sol yanırğa bakıp turur kim melik-nînrğ dühül-bâznînrğ âvâzı kayu tarafdın
- 180a/13 kelgey teyü nâ-gâh âvâz-ı dühül-bâz kulakırğa tegse bir pervâz kılmağ birle uçar
- 180a/14 barıp şâhnînrğ bilekînrge konar bütünlükün tağı râst-lıkın yakîn bilgil kim Mehemmed
- 180a/15 ve Mehemmedî-ler tağı melik-nînrğ bilekindin uçup şayd-ı imân ma'rifet ve fâ'at ve 'ibâdet
- 180a/16 üçün pervâz kılğan şebbâz tururlar ammâ bu kün bu cihânda bu dünya-yı gâddâre-i mekkâre
- 180a/17 "ed-dünyâ 'ârüsün râbiyetün" yüz yolluğ 'avrat-nînrğ tamı-nînrğ kölîgesinde olturmakımız
- 180a/18 birle munurğ mülkine kirmez biz ammâ intizâr turur biz tâ âvâz-ı "irci'î ilâ Rabbiki râziyeten

- 180a/19 *marziyyeten*” kaçan bizim cānımız kulağınğa tegse bir pervāz kılmağ birle hāzret
- 180a/20 bilekirge koᅅgay miz *kaᅇlühü Te’ālā*¹: “*šümme evᅇaynā ileyke eni’-tebi’ millete İbrāhime*
- 180a/21 *hanifen ve mā kāne mine’l-müşrikim*”...
- 181b/5 Mü’min kerek kim şābir ve rāzi bolsa Mevlā-nıñ ħükmlerine
- 181b/6 İbrāhīm ᅇalil ‘aleyhi’-s-selām “*ibtelā İbrāhime Rabbühü bi-kelimātin fe-etemmehünne*” tamām kılmağınça
- 181b/7 “*ca’ilüke li’n-nāsi imamen*” ħitābı-nı iᅇitmedi Nemrūd-ı merdūdınır ħıkm-lerine
- 181b/8 kılkanı birle karşı turdı lā-cerem “*yā nāru kāni berden ve selāmen ‘alā İbrāhīm*” beşaretini
- 181b/9 iᅇitti Eyyüb-ı şābir ‘aleyhi’-s-selām yetti bir ħı yetti ay kırt-lar zaᅇmetin tarttı “*innā vecednāhü*
- 181b/10 *şābiran*” teᅇrifini taptı Ādem-i ᅇafi ‘aleyhi’-s-selām üç yüz yıl “*rabbenā zalemnā*” teyü feryād
- 181b/11 ve zārī kılmağınca “*fe-tābe ‘aleyhi ve hedā*” cevābı kelmedi Yūsuf ‘aleyhi’-s-selām ikki karanğuluk
- 181b/12 zaᅇmetin tartmağınca biri kıyuğ erdi biri zindān Mıᅇr mülkini Yūsuf-ka birmediler
- 181b/13 “*Rabbi kaᅇ ateytenī mine’l-mülk*” Ya’küb ‘aleyhi’-s-selām seksen yıl “*yā esefā ‘alā Yūsuf*” feryādın
- 181b/14 çağırdı andın Yūsuf-nıñ cemālini rüzī kıldı “*innī le-ecidü rıᅇa Yūsuf*” “*fe-temme*
- 181b/15 *mikātü Rabbihī erba’ine leyleten*” tamām kıldı “*ve kellemeᅇu rabbuhū*” kelāmını bī-vāᅇita iᅇitti
- 181b/16 on sekkiz mirğ ‘ālem faᅇri Meᅇammed Muᅇtaᅇā ‘aleyhi’-s-selām küffār zaᅇmetin köp kötürdi
- 181b/17 cümle ‘uşāt-ı benī Ādemnıñ sağıᅇını iligine birdi “*ve le-seᅇfe yu’ᅇike Rabbüke fe-terᅇā*”
- 181b/18 ay mü’min-i muvaᅇᅇid sen taᅇı İslāmınır biᅇ ᅇarᅇını tamām kılgıl evvel kelime-i
- 181b/19 tevᅇid *el-iᅇrār bi’l-lisān ve’t-taᅇdiᅇ bi’l-ᅇalb ve’ᅇ-ᅇalāt ve’ᅇ-ᅇaᅇm ve’z-zekāt ve’l-ᅇac*
- 181b/20 bu biᅇini tamām kılgıl cehennemdin kırtulup “*fi maᅇ’adi ᅇidᅇin ‘inde melik muᅇtedir maᅇāmında* orun tapğil.

Dizin

A	āfāᅇ (<A.ᅇ.) <i>ufuklar</i>
āb (<F.) <i>su</i>	ā. 178b/10
ā. +-ı rüy <i>ᅇeref, onur</i> 179a/9	āᅇir (<A.) <i>son, ahir</i>
abdāl (<A.) <i>deroiᅇ, abdal</i>	āᅇir zamāne <i>kıyamete yakın zaman</i>
a. 178b/20, 179a/3,	ā. z.+ nıñ 179b/2
Ādem <i>İlk İnsan ve ilk peygamber, Hz. Adem</i>	āᅇir demi <i>ömriün son zamanları</i>
Ā. 178b/18, 179b/20, 180a/4, 180a/6	ā. d.+mizde 179b/6
Ā.+i ᅇafi ‘aleyhi’-s-selām 181b/10	aᅇvāl (<A.ᅇ.) <i>durumlar, hāller</i>
Ā.+ dın 180a/6	a.+ larinğ 178b/12
Ā.+ nıñ 180a/4	‘ākıbet (<A.) <i>nihayet, son, sonunda</i>
ādemī (<A.) <i>insana mensup, beᅇer</i>	‘ā. + imiz 179b/6
ā. +lerdin 179b/20	‘ālem (<A.) <i>kāinat, dūnya</i>

¹ Allah’ın sözünde geldiği gibi.

² Kur’an, 16/123, Anlamı: Sonra da sana “Hakk’a yönelen İbrahim’in dinine uy. O Allah’a ortak koşanlardan değildi” diye vahyettik. Bu kısımdan sonra metin Farsça olarak devam eder. Daha sonra tekrar Türkçe’ye döner.

- ‘ā. 179a/8, 181b/16
‘ā.+ irğizdin 180a/2
‘ā.+ lernirğ 178b/15
‘ā.+ nırğ 179a/5
şadr-ı bedr-i ‘a. 179b/8
‘ālemīn (<A.ç.) ālemler
‘ā.+ i 179a/7
‘ālim (<A.) bilgin, bilge
‘ā.+ ler 179a/16, 179a/17
‘ā.+ lerka 179a/15
‘am (<A.) amca
‘a. 179a/19
‘amel (<A.) dīni vecibelerin yerine getirilmesi, iş,
çalışma
‘a.+ imizka 179b/5
ammā (<A.) ama, fakat
a. 180a/12, 180a/16, 180a/18
‘ammāt (<A.ç.) halalar
‘a.+ larımızka 179a/19
ana *anne*
a.+ larımızka 179a/19
‘anber (<A.) anber, misk
‘turra-i ‘anberinirğiz 179b/14
‘arağ (<A.) ter
‘arağ-çin mendil
‘a.+ irğiz 179b/14
ārāste bol- (<F.) süslenmek
ā. b.- up turur 179a/5
arığ temiz, arı, masum
a. 178b/13, 179a/2
‘arş (<A.) göğün en yüksek tabakası, arş
‘a. 179b/17
ārzū kıl- (<F.) arzulamak, istemek
ā. k.- urlar 179b/16
aşfiyā (<A.ç.) sofular, azizler
a. 178b/19
‘āşī (<A.) isyan eden, günahkar
‘ā. 179a/10
‘āşık (<A.) tutgun, aşık
‘ā.+ larınırğ 179b/14
ata *baba, ata, ced*
a.+ larımızka 179a/19
a.+ muz 178b/18
āvāz (<F.) sada, ses
āvāz-ı dühül-bāz *davulcunun sesi*
ā.+ -ı dühül-bāz 180a/13
dühül-bāzırğ ā.+ ı 180a/12
‘avrat (<A.) dişi, kadın
‘arı ‘a.+ nırğ 180a/10
‘a.+ nırğ mülkinrğ 180a/11
‘a.+ nırğ tamınırğ köligesinde 180a/17
ay *ey(seslenme)*
a. 178b/12, 178b/13, 179a/2, 181b/18
ay *otuz gün, ay*
a. 181b/9
‘ayn (<A.) *Arap alfabesinin on sekizinci harfi*
- ‘a.-ı ‘ışk erdi 180a/7
ayt- *demek, söylemek*
a.- urlar 179b/13
‘ayn (<A.) göz
Hürü’l-‘a.+ ler 179b/16
‘aziz (<A.) *(erkek) muhterem, ulu, yüce*
‘a. 178b/17, 179a/19
‘azize (<A.) *(kadın) muhterem, ulu, yüce*
‘a. 179a/19
B
bağ- *bakmak*
b.-ip turur 180a/12
bākī (<A.) *ebedi*
b. 178b/20
bar *var, mevcut*
b. erdük 180a/6
bar- *girmek, varmak*
b.-ip 180a/14
bāz (<F.) *oynayan*
dühül-b.+ irğ āvāzı 180a/12
ba’zī (<A.) *bazı, bir kısım*
b.+ sı 179a/7
bāzī (<F.) *doğan*
b. 180a/8
bedr (<A.) *önder, reis*
şadr-ı b.+ -i ‘ālem 179b/8
bekā (<A.) *ebediyet, sonsuzluk*
b.+ sırğa 179a/5
benī Ādem (<ö.a.) *Adem oğulları*
181b/17
berekāt (<A.ç.) *bolluk, bereketler*
b. 179a/16, 179a/17, 179b/5,
b.+ mı 178b/9,
b.+ indin 179b/14
beşāret (<A.) *iyi haber, müjde*
b.+ ini 181b/8
beyt (<A.) *iki musralık nazım birimi*
b. 179b/13
bī-niyāz (<F.) *hiçbir şeye ihtiyacı olmayan Allah*
b.+ ā 178b/18
bī-vāsīta (<F.) *araçsız, vasitasız*
b. 181b/15
bil- *bilmek, anlamak*
b.- serğ 180a/4
bilek *bilek*
b.+ indin 180a/8
b.+ irğ 180a/20
şāhnırğ b.+irğ 180a/14
birğ *bin (sayı)*
yetti b. 181b/9
bir *bir, tek*
b. 180a/10, 180a/13
bir- *vermek*
b.- di 181b/17
b.- mediler 181b/12
haber b.- ür 180a/1

tegrü b.- gil 178b/12, 178b/18, 179a/2,
biri herhangi biri
b. 181b/12
birle ile, birlikte
b. 178b/12, 178b/17, 179a/5, 179a/8, 179a/11,
179a/17, 179b/4, 179b/7, 179b/13, 180a/9,
180a/13, 180a/18, 180a/19, 181b/8
biş beş
b.+ ini 181b/20
biz biz (1. çokluk şahıs zamiri)
b. 179a/10, 180a/6, 180a/18
b. erdük 180a/7
b.+im 180a/18
bostân (<F.) bahçe, bağ
b.+ mı 179a/10
bu 1. İşaret sıfat 2. İşaret zamiri
b. 178b/9, 178b/14, 178b/19, 178b/20, 179a/3,
179a/15, 179a/16, 179a/18, 180a/16,
181b/20
munurğ 180a/18
burc (<A.) burç, kale
b. 178b/15
büt- inanmak, iman etmek
b.-gen 178b/10
bütünlük kemale ermişlik, mükemmellik
b.+ in 180a/14
C
câbir (<A.) zulm eden
c.+ ler 179b/3
cân (<F.) ruh, beden, nefis
c. 180a/9
c.+ ı 179a/9
c.+ imuz 180a/18
c.+ irğa 178b/17
c. tili 179b/13
câfi (<A.) eziyet eden
c.+ lerniğ 179a/10
cehennem (<A.) cehennem
c.+ din 181b/20
celâdet (<A.) kudret
c.+ inğ 178b/13
cevâb (<A.) yanıt, cevap
c.+ ı 181b/11
cevr (<A.) cefa, eziyet
c.+ indin 179b/3
cihân (<F.) dünya, alem
c.+ da 180a/16
cüd (<A.) cömertlik, el açıklığı
c.+ urğ 178b/13
cümle (<A.) bütün herkes, toplam, hep
c. 181b/17
c.+ de 179a/12
c.+ mizni 179b/2
c.+ mizniğ 179a/18, 179a/21, 179b/5,
c.+ sirğe 179a/14
Ç

çağır- bağürmak, seslenmek
ç.- dı 181b/14
D
dan (dal+elif+nun harfi ile yazılan kelime
anlamlandırılmamıştır.)
d. bolğan 179a/18
derecât (<A.ç.) kademeler, dereceler
d. 179b/5
dergâh (<F.) tekke
d.+ irğa 179a/10
devlet (<A.) ululuk, büyüklük
d.+ inğiz 179b/17
dil (<F.) gönül
dil-dâdem 179b/8
dîdâr (<F.) yüz, çehre
d.+ inğiz 179b/16
dîn (<A.) şeriat, din
d. 179a/20
d.+ in 179b/15
d.+ inğiz 179b/15
dühül (<F.) davul
d.-bâzırğ âvâzi 180a/12
dünyâ (<A.) dünya
d.+ dın çıkmak ölmek, vefat etmek 179b/7
d.+ -yı gaddâre-i mekkâre 180a/16
dürç (<A.) mücevher kutusu
d. 178b/14
dürer (<A.) inciler
d. (178b/14)
düşmanlık (<F.+T.) düşmanlık
d.+ indin 179b/4
E
Ebû Hanîfe-i Küfî (<ö.a.) Hanefî mezhebinin
imamı, kurucusu 179a/13
Ebû Yûsuf (<ö.a.) Ebu Hanîfe'nin öğrencilerinden
biri 179a/13
egerşe (<F.) her ne kadar
e. 180a/8
elfâz (<A.ç.) Lafızlar, sözler
e. 178b/9
enbiyâ (<A.ç.) peygamberler
e. 178b/11, 178b/19,
hâtem-i e. turur 180a/3
endâze (<F.) ölçü, miktar
e. 179a/6
enfâs (<A.ç.) nefesler
e. + imuzge 179b/5
envâr (<A.ç.) nurlar, ışıklar
e. 179a/1
er- imek fiili
'ayn-ı 'ışk e.- 180a/7
e.- dük 180a/6, 180a/7
e.- mez 180a/2
kuyug e.-di 181b/12
ervâh (<A.ç.) ruhlar
e.+ irğa 179a/1

esās (A.) <i>esas</i>	hacil kıl- (<A.) <i>mahcup etmek, utandırmak</i>
e.+ -ı izzet 179b/19	h. k.- dı 179b/14
esrār (<A.ç.) <i>sırlar</i>	haçrā (<A.) <i>yeşil</i>
e. 179a/9	h. 179a/4
etkiyā (<A.ç.) <i>takva sahipleri</i>	hāk(k) (<A.) 1. <i>doğru, gerçek</i> 2. <i>hak</i>
e. 178b/19	h.+ ı 179a/2
evliyā (<A.ç.) <i>veliler</i>	hāk(k)ında <i>ilgili olarak, hususunda</i>
e. 178b/19	h.+ ında 178b/13
evtād (<A.) <i>belli bir mertebeye ulaşmış veli</i>	hāl (<A.) <i>dayı</i>
e. 178b/20, 179a/3,	h. 179a/19
evvel (<A.) <i>ilk, önceki</i>	hālāt (<A.) <i>teyze</i>
e. 181b/18	h.+ larımızka 179a/19
Evzāī (<ö.a.)	hamid (<A.) <i>övlümeye layık</i>
179a/14	kelām-ı h. 179b/20
eye <i>sahip</i>	harāb (<A.) <i>yıkık, vıran</i>
e.+ lerı 178b/20	harāb kıl- <i>tahrip etme, yıkma</i>
Eyyüb (<ö.a.) <i>Kur'an-ı Kerim'de bahsi geçen bir</i>	h. kılıp 179a/7
<i>peygamber olup sabırlı insan örneği olarak</i>	hased (<A.) <i>kıskanma, düşmanlık, çekememezlik</i>
<i>gösterilir</i>	h.+ ındın 179b/4
E.+ -ı şābir 181b/9	hāsīd (<A.) <i>haset eden, kıskanan</i>
F	h.+ ler 179b/4
fahr (<A.) <i>iftihar, övünme, sevinç</i>	hāşşa (<A.) <i>özellekle</i>
f.+ ı 178b/15, 181b/16	h. 179a/3, 179a/16
fānī (<A.) <i>geçici, ölümlü</i>	hātem (<A.) <i>mühür (mecazen son)</i>
f. 178b/20	h.+ -i enbiyā turur 180a/3
faẓl (<A.) <i>fazilet, erdem</i>	hayr (<A.) <i>hayır, sevap, iyilik</i>
f.+ ırğ 178b/12, 178b/17, 179b/4	hayr bol- <i> faydalanmak, faydalı olmak</i>
feryād (<F.) <i>feryat, sızlanma</i>	h. bolup 179b/6
f.+ ın 181b/13	hayra'n-nāşırın <i>yardımcıların hayırlısı</i> 179b/7
feryād kıl- : <i>yüksek sesle ve kuvvetle bağırarak</i>	hāzret (<A.) <i>saygı ve övgü için kullanılan söz</i>
f. k.- mağınca 181b/11	h. 179a/6, 180a/19
fitne (<A.) <i>fitne, fesat</i>	h.-i İlahide 179a/6
f.+ sindin 179b/2	hebā kıl- (<A.) <i>ziyan etmek, boşa harcamak</i>
G	h. k.- dı 179b/15
ğabrā (<A.) <i>yer, yeryüzü</i>	hevā (<F.) <i>istek, heves, arzu</i>
ğ. 179a/4	h.+ da 180a/8
ğaddāre (<A.) <i>zalim, merhametsiz</i>	hezār <i>bin (sayı)</i>
dünya-yı ğ.+ i mekkāre 180a/16	h. 178b/14
ğammāz (<A.) <i>haber taşıyan, koğucu</i>	hezārān <i>binler (sayı)</i>
ğ.+ lar 179b/3	h. 178b/14, 179a/1
ğamz (<A.) <i>ara bozuculuk, gammazlık</i>	hil'atlıĝ (<A.+T.) <i> padişahın, bir devlet adamının</i>
ğ.+ ındın 179b/3	<i>hediyesine, lütfuna nail olmuş</i>
ğarīk (<A.) <i>bir şeye içinde kaybolacak şekilde dalmış</i>	h. 179b/8
<i>olan</i>	hitāb (<A.) <i>seslenme, hitap</i>
ğ. 179a/15	h.+ ını 181b/7
genc (<F.) <i>hazine</i>	hod (<F.) <i>kendi</i>
g. 179a/9	h. 180a/6
gül (<F.) <i>gül (çiçek ismi)</i>	Hudāvend (<F.) <i>hükümdar</i>
g. 179b/14	H.+ ā 178b/18, 179a/14
H	Hūr (<A.ç.) <i>Cennet kızları</i>
haber (<A.) <i>haber</i>	H.+ ü'l-'inler 179b/16
h. birür 180a/1	hükū (<A.) <i>emir, buyruk</i>
habīb (<A.) <i>sevgili, dost</i>	Mevlānıñ h.+ lerine 181b/5
h.+ ı 178b/16	hürmet (<A.) <i>saygı, kıymet</i>
h'āce (<F.) <i>sahip, efendi, üstad</i>	h.+ ında 178b/14, 179a/3,
h.+ -i kāyināt 179b/12	hüsūn

- H. 179b/16
 I
 ıd- göndermek
 ı.-muşırğ 178b/11
 ıssız *sahipsiz*
 ı. özlüg 180a/10
 ‘ışk (<A.) *aşk, sevgi*
 ‘ayn-ı ‘i. erdi 180a/7
 ‘ı. urdı 179b/17
 İ
 ‘ibâdet (<A.) *ibadet, Allah’ın emirlerini yerine getirme*
 ‘i. 180a/15
 ‘ibârât (<A.ç.) *ibareler*
 ‘i. 178b/9
 İbrâhîm Hâlîl (<ö.a.) *kendisine suhuf vahy olunan peygamber*
 İ. H. ‘aleyhi’-s-selâm 181b/6
 iç- içmek
 i.- er 179b/16
 i.- tiler 178b/20
 iç iç, içeri
 i. + inde 178b/14, 179a/1, 179b/20, 180a/9
 i.+ indeki 178b/10
 i.+ re 179b/17
 ig *hasta*
 i.+ lernirğ (178b/16)
 ikki *iki (sayı)*
 i. 181b/11
 iklim (<A.) *memleket, bölge*
 i. 178b/10
 İlâh (<A.) *Tanrı*
 İlâhe’l-‘âlemîn
 179b/7
 İ.+ î 179b/5, 179b/6, 179a/9, 179a/12, 179a/15, 179b/2
 İ.+ de 179a/6,
 ilgerü *ileri*
 i. 179a/21
 ilig *el*
 i.+ine 181b/17
 ‘ilm (<A.) *ilim, bilgi*
 ‘i. 179a/13, 179a/20
 imâm (<A.) *imam, mezhep kurucusu büyük kişiler*
 i. 179a/12
 i.+ larımızka 179a/21
 İmâm-ı Şâfi’î (<ö.a.) *Şafî mezhebinin kurucusu*
 179a/13
 imân (<A.) *inanma, inanç*
 i. 179b/6, 180a/15,
 intizâr (<A.) *bekleme, gözetleme*
 i. turur 180a/18
 işâr (<A.) *bağış olarak verme*
 i. 179a/1
 islâm (<A.) *İslam dini*
 i. 179b/6
 i.+ nurğ biş şartını 181b/18
 istirahat (<A.) *dinlenme*
 i. 180a/9
 işit- işitmek
 i.- medi 181b/7
 i.- ti 181b/9, 181b/15
 ‘izzet (<A.) *saygı, yücelik, değer, kıymet*
 esâs-ı ‘i. 179b/19
 K
 Ka’be (<ö.a.) *Mekke’de ’de ’de Mescid-i Haram içerisinde yer alan ve Müslümanlarca kutsal bilinen yapı*
 K. 179b/14 n
 kaçan *ne vakit, ne zaman*
 k. 180a/18
 kâfir (<A.) *Allah’ın varlığına ve birliğine inanmayan, inkar eden*
 k.+ lernirğ 178b/16
 kâhr (<A.) *kuşvet, güç*
 k.+ ı (178b/16)
 kâhî (<A.) *kıtlık*
 k.+ din 179b/2
 kâ’ide (<A.) *temel, esas*
 k.+ -i devlet 179b/18
 kal- *geride kalmak, bulunmak*
 k.- gan 179a/16
 kâlib (<A.) *beden, kalıp*
 k.+ irğe 178b/17
 kamer (<A.) *ay*
 k. 179b/16
 kanat *kanat*
 kanatların yaz- *kanatlarını açarak süzülme*
 k.+ ların yazıp 180a/8
 kararğuluğ *karanlık*
 k. 181b/11
 karı *ihtiyar*
 karı ‘avrat *ihtiyar kadın*
 k. ‘avratnurğ 180a/10
 karşı *karşı*
 karşı tur- *karşı çıkmak, kabul etmemek*
 k. turdı 181b/8
 kâvil (<A.) *söyleyen*
 k.+ ler 179b/13
 kâyinât (<A.) *kâinat*
 k. 178b/15
 h^vâce-i kâyinât 179b/12
 kayu *hangi*
 k. 180a/12
 kel- *gelmek*
 k.- gey 180a/13
 k.-medi 181b/11
 kelâm (<A.) *söz*
 k.+ -ı hamid 179b/20
 k.+ mı 181b/15
 kelimât (<A.ç.) *kelimeler*
 k.+ ı 179a/8

kelime-i tevhiid (<A.) İslam'da Allah'ın birliğine inanmak demek olan tevhiid akidesini ifade eden "Lâ ilâhe illallah Muhammedün resûlullâh" cümlesi.	köp çoğu, bir çoğu
181b/19	k. 181b/16
kerek gerek	kör- görmek
k. 180a/4, 181b/5	k.- üp 180a/9
kerem (<A.) cömertlik	körksüz yüzlüg çirkin, kötü
k.+ ürg 178b/12, 178b/17, 179b/4,	180a/10
kerim (<A.) kerem sahibi, cömert	kötür- kaldırmak
k. 179a/2	k.-di 181b/16
kıl- kılmak, etmek	kıbbe (<A.) kubbe
ärzû k.- urları 179b/16	k. 179a/4
feryâd k.- mağınca 181b/10	kıl kul
hacil k.- di 179b/14	k.+ ları 179a/6
harâb k.-ip 179a/7	kılağ kulak
hebâ k.- di 179b/15	k.+ irğa 180a/13
kılavuzluk k.-ğan 179a/20	kılağına teg- duymak, kulağına gelmek
munkaṭı' k.-di 179b/20	k. t.-se 180a/19
pervâz k.-ğan 180a/16	kılavuzluk kıl- kılavuzluk etmek, yol göstermek
pervâz k.-mağ 180a/13	k. k.-ğan 179a/20
pervâz k.- sa 180a/9	kur'an-ı mecdid 179b/20
rüzî k.-u bir 179a/12, 179a/15, 179a/16, 179a/17,	kurbet (<A.) yakınlık
179b/1, 179b/6, 179b/7	k.+ eri 179a/6
rüzî k.-di 181b/14	kurt bazı böcek kurtçuklarına verilen ad
şabr k.- kanı 181b/8	k.+ lar 181b/9
şefî k.-ur 179a/10	kurtul- kurtuluşta ermek, tehlikeli veya kötü bir durumu atlatmak
tamâm k.- di 181b/15	k.-up 181b/20
tamâm k.-ğil 181b/18, 181b/20	kuyug kuyu
tamâm k.- mağınca 181b/6	k. erdi 181b/12
zârî k. mağınca 181b/11	küffâr (<A.ç.) kafirler, inkar edenler
kiyâm (<A.) namazda riiku öncesi ayakta durma	k. 181b/16
k. 179a/11	kün gün
kiç- gelip geçmek	k. 179a/3, 179a/16,
k.- gen 178b/19, 179a/15, 179a/21	k.+ de 179b/16
kim bağlaç	k.+ ge 178b/19, 179a/18, 180a/16
k. 178b/20, 179a/7, 180a/4, 180a/12, 180a/14,	L
kir- girmek	lâ-cerem (<A.) şüphesiz
k.- mez 180a/11, 180a/18	181b/8
kirtün- inanmak	lâ-yezâl (<A.) yok olmayacak
k.- gen 178b/11	178b/13
kişi insan, kişi	lem-yezel (<A.) yok olmadı
k.+ ler 179b/4	178b/13
kon- meydana çıkarılmak	M
k.-ğay miz 180a/20	ma'anî (<A.ç.) manalar, anlamlar
k.- sa 180a/11	m.+ de 179a/8
k.-ar 180a/14	mağrib (<A.) batı
k.+ irğa 180a/11	m.+ ka 178b/10
köç- göçmek	mâh (<A.) ay
k.- tiler 178b/20	m.+ -ı memleket 179b/18
köğüzlüg göğüslü	makâm (<A.) mevki, yer
k. 179b/10	m.+ ında 181b/20
kölige gölge	makâmluğ (<A.+T.) (bahsi geçen) makama sahip
'avratnıñ tamınıñ k.+sinde 180a/17	m. 179b/12
könğül gömül, kalp	makbül (<A.) kabul olunmuş, beğenilmiş
kâf-ı k. 180a/7	m. turur 179a/6
	Mâlik (<A.) sahip
	m. 179a/14

- ma'rifet (<A.) *ilim, bilgi*
m. 179a/1, 180a/15
maşnık (<A.) *doğu*
m.+ dın 178b/10
meclis (<A.) *toplantı yeri, meclis*
m.+ imizni 179a/16
meded (<A.) *yardım*
m. 179b/6
meḥāsin (<A.ç.) *güzellikler*
m. 178b/9
Meḥammed *son peygamber Hz. Muhammed*
M. 178b/17, 179b/12, 179b/19, 180a/2, 180a/4, 180a/14
M. Muṣṭafā 'aleyhi'-s-selām 181b/16
M.+ ka 178b/18
M.+ din 178b/19
M.+ nırğ 180a/4
M. bin Ḥüseyn eş-Şeybānī Züfer 179a/114
Meḥemmedī (<A.) *müslüman*
M.+ ler 180a/15
mekān (<A.) *yer*
m.+ sızın 179b/17
m.+ ırğız boldı 179b/17
mekkār (<A.) *hileci*
m.+ lar 179b/3
mekkāre (<A.) *hileci*
dünya-yı ḡaddāre-i m. 180a/16
mekr (<A.) *hile*
m.+ indin 179b/3
mekremet (<A.) *cömertlik, el açıklığı*
m. tüni 179b/17
melik (<A.) *hükümdar*
m. 178b/12
m.+ ā 178b/8
m.+ nırğ 180a/8, 180a/12
m.+ nırğ bilekindin 180a/15
memleket (<A.) *memleket, sula*
māh-ı m. 179b/18
men *birinci teklık şahıs zamiri*
m. 179a/10
menba' (<A.) *kaynak, suyun çıktığı yer*
m. 179a/13
merdüd (<A.) *kovulmuş, reddedilmiş*
Nemrüd-ı m.+ nırğ 181b/7
meşāyih (<A.ç.) *şeyhler*
m.+ larımızka 179a/20
mevcüdāt (<A.ç.) *yaratıklar, var olan şeyler*
m. 178b/15
Mevlā (<A.) *efendi, sahip, malik*
M.+ nırğ 178b/16
M.+ nırğ hükmlerine 181b/5
meyāmin (<A.ç.) *uğurlar, bereketler, saadetler*
m. 178b/9
Mısr (<ö.a.) *Mısır şehri*
M. 181b/12
- mihter-i m. 179b/12
mihter (<F.) *ileri gelen kişi, reis*
m. 178b/15
m.+ -i mevcüdāt 179b/12
mikdār (<A.) *değer, kıymet*
m. 180a/11
millet (<A.) *topluluk*
m. 179a/12
minhāc (<A.) *bir kimsenin belli bir amaca erişmek için tuttuğu yol*
m. 179a/12
muhakkāk (<A.) *doğruluğu kesin olarak bilinen, kesinleşmiş*
m. 179a/2
munḡatı' kıl- (<A.) *kesmek*
m. k- dı 179b/20
murtażā (<A.) *hoşnut ve razı olunmuş*
m. 178b/17
Muṣṭafā (<ö.a.) *son peygamber Hz. Muhammed'in isimlerinden biri*
M. 178b/16, 179b/19
M.+ nırğ 179b/13
Muṣṭafavī (<A.) *Hz. Muhammed'e ait olan*
M.+nırğ 178b/9
muṭlak (<A.) *kayıtsız şartsız, tek*
m. 179a/2
muvaḡḡid (<A.) *Allah'ın birliğine inanan*
m. 181b/18
müctebā (<A.) *seçilmiş, seçkin*
m. 178b/16
mü'ezzin (<A.) *namaz vakitlerini bildirmek için ezan okuyan din görevlisi*
m.+ lerimizka 179a/21
mülk (<A.) *ülke, devlet*
m.+ inğe 180a/11, 180a/18
m.+ ini 181b/12
mü'min (<A.) *inanan, iman eden*
m. 181b/5, 181b/18
mü'mināt (<A.ç.) (kadın) *inananlar, iman edenler*
m. 178b/11
mü'minin (<A.ç.) (erkek) *inananlar, iman edenler*
m. 178b/11
münezzeh (<A.) *temizlenmiş, temiz*
m. 178b/13, 179a/2,
müslimāt (<A.ç.) (kadın) *İslam dininde olanlar*
m.+ larınırğ 178b/12
müslimīn (<A.ç.) (erkek) *İslam dininde olanlar*
m. 178b/11
müstağrak bol- (<A.) *gark olmak, batmak*
m. b.-mağ 179b/1
müşerref (<A.) *onur verilerek yüceltilmiş*
m. 178b/17
müzeyyen bol- (<A.) *süslenmek*
m. b.- mağ 179a/11
müzeyyen kıl- *süslemek*
m. k.- ip 179a/17

N	ö.- gen 179a/20
nā-gāh (<F.) <i>ansızın, birdenbire</i>	ölüg <i>ölü</i>
n. 180a/13	ö.+ lerimizka 179b/1
nāşırīn (<A.ç.) <i>yardım edenler</i>	'ömr (<A.) <i>ömür, hayat</i>
n. 179b/7	'ö.+ imizge 179b/5
na't (<A.) <i>överek anlatma, methetme</i>	'ö.+ iriğe 179a/16, 179a/17
n.+ ını 179b/13	ört- <i>örtmek, gizlemek, saklamak</i>
ne <i>ne</i>	ö.- erler 179a/9
ne...ne... 180a/7	öz <i>kendi, öz, nefis</i>
nebevī (<A.) <i>peygambere ait olan</i>	ö.+ iniriğ 179b/19
n. 178b/9	özlüg <i>benlik, nefis</i>
Nemrüd (<ö.a.) <i>Babil'in kurucusu olan hükümdar</i>	issız ö. 180a/10
N.+ı merdüdniriğ 181b/7	P
neseb (<A.) <i>nesil, soy</i>	pādişāh (<F.) <i>hükümdar, melik</i>
n.+ ini 179b/19	p. 178b/13, 179a/2
neteg kim <i>nitekim</i>	p.+ā 178b/8, 178b/18
n. kim 179b/20, 180a/5	pervāz (<F.) <i>uçuş</i>
nevbet (<A.) <i>sıra, sıra ile yapılan iş</i>	p.+ niriğ içinde 180a/9
n.+ ini 179b/17	pervāz kıl- <i>uçmak</i>
nisbet (<A.) <i>ilgi, münasebet</i>	p. k.- ğan 180a/16
n.+ ini 179b/19	p. k.- mağ 180a/13, 180a/19
nizām bul- (<A.) <i>düzene girmek</i>	p. k.- sa 180a/9
n. b.- dı 179b/14	perverdigār (<F.) <i>besleyici, rızıklandırıcı</i>
nūr (<A.) <i>ışık, nur</i>	p.+ ā 178b/9
n. 179a/16, 179b/15	R
nücebā (<A.ç.) <i>soyu temiz, nesli pak olan kimseler</i>	rāhatlıg (<A.+T.) <i>rahat, huzurlu olma</i>
n. 178b/20	r. 180a/11
n.+ lar 179a/3	rahmet (<A.) <i>merhamet, acıma</i>
O	r. 179a/1, 179a/15
ol 1. <i>İşaret sıfatı</i> 2. <i>İşaret zamiri</i> 3. <i>Teklik</i> 3. <i>Şahıs zamiri</i>	r.+ iriğe 179b/1
o. 178b/15, 178b/16, 179a/6, 179a/12, 179b/8,	rāstlık (<F.+T.) <i>doğruluk, hak</i>
179b/10, 179b/11, 179b/15, 179b/17,	r.+ in 180a/14
179b/18, 179b/19, 180a/9, 180a/11,	rāzī bol- (<A.) <i> kabul etmek, rıza göstermek</i>
anda 180a/6	r. b.- sa 181b/5
andağ	resül (<A.) <i>peygamber, elçi</i>
a. 179b/13, 180a/6	r.+ i 180a/3
andın	resülullāh (<A.) <i>Allah'ın elçisi</i>
a.181b/14	r. +niriğ 178b/17
anlar	reyhān (<A.) <i>fesleğen, güzel kokulu bitki</i>
a. tururlar 179a/5	r.+ i 179a/11
anlarıriğ 179a/1	rukū' (<A.) <i>namazda öne doğru eğilme</i>
anlarıriğ 179a/4, 179a/9,	r. 179a/11
oltur- <i>oturmak</i>	rüzī kıl- (<F.) <i>nimetlendirmek, rızıklandırmak</i>
o.- ğan 179a/17	r. k.- dı 181b/14
o.-makımız 180a/17	r. k.- u bir- 179a/12, 179a/16, 179a/17, 179b/1,
on <i>on (sayı)</i>	179b/6, 179b/7,
o. sekkiz miriğ 181b/16	Rūsul (<A.ç.) <i>peygamberler</i>
orun <i>yer, mahal, makam</i>	r.+ larğa 178b/11
o. 181b/20	S
orunluğ <i>yer ve mevki sahibi</i>	sā'at (<A.) <i>vakit, an, saat</i>
o. 179b/10	s. 178b/14, 178b/20
ot <i>ateş</i>	şābir bol- (<A.) <i>sabırlı olmak</i>
o.+ğa 181b/7	ş. b.- sa 181b/5
Ö	şabr kıl- (<A.) <i>sabretmek</i>
öğret- <i>öğretmek</i>	ş. k.- kanı 181b/8
	şad <i>yiüz (sayı)</i>

- ş. 178b/14, 179a/1
şadr (<A.) baş, başkan
ş.+ -ı bedr-i 'âlem
179b/8
şafî (<A.) saf olan kimseye yakıştır tarzda
ş. 179a/12
ş.din 178b/18
sağ sağ taraf
s. yanırğa 180a/12
sağın- sanmak düşünmek
s.- ma 180a/6
sağış hesap
s.+ ını 181b/17
sakla- korumak, muhafaza etmek
s.- ğan 179a/21
s.- yu bir 179b/5,
şalavât (<A.ç.) Hz. Muhammed'e yapılan dualar
ş. 178b/15
şanem (<A.) put
ş. 179b/15
şayd (<A.) av
ş. 180a/8, 180a/9, 180a/15
sebeb (<A.) sebep
s. 179a/5
s. bolğan 179a/18
seksen seksen (sayı)
s. yıl 181b/13
sen teklük ikinci şahıs zamiri
s. 178b/12, 178b/18, 179a/1, 179a/11, 179b/4,
179b/7, 180a/4, 180a/6, 181b/18
s.+ ırğ 178b/11, 179a/10, 179a/11, 179b/1
sarğa 178b/10
serây (<F.) diyar, yurt
s.+ dın 178b/20
s.+ қа 178b/20
seyyid (<A.) efendi, başkan
s. 178b/15, 179a/13,
s.+ -i dil-dâdem 179b/8
sibğa (<A.) taze bitki
s. 179a/4
şifât (<A.ç.) vasıflar, sıfatlar
ş.+ ırğ 178b/13, 179a/2,
ş.tururlar 179a/4
şifatlı (<A.+ T.) vasıflı, sıfatlı
s. 179b/9
şiyâm (<A.) oruç
ş. 179a/11
sirâc (<A.) kandil, mum gibi aydınlatma aracı
s. 179a/12
siyâde (<A.) Hz. Muhammed'in torunu Hz.
Hüseyn'in soyundan gelme, seyyitlik
s. 179a/13
siz 2. çokluk şahıs zamiri
s.+ ırğ 179b/16, 180a/2
s.+ lerdin 180a/2
sol sol taraf
s. yanırğa 180a/12
şüfi (<A.) tasavvuf ehli kimse, deroîş
ş. 179a/12
şüret (<A.) suret, şekil, tarz
ş. 179a/7
suv su
s.+ ın 179b/16
sücüd (<A.) secde etme
s.+ umızka 179a/18
s.+ ırğ 179a/11
sünnet (<A.) Hz. Muhammed'in Müslümanlar
tarafından uyulması gereken söz ve davranışları
s.+ ırğiz 179b/14
Ş
şâh (<F.) padişah, hükümdar
ş.+mırğ bilekiğe 180a/14
şarâb (<A.) içecek şey, şarap
ş.+ ını 178b/20
şefâ'atlı (<A.) şefaah sahibi
ş. 179b/11
şefî (<A.) şefaah eden
ş.+ -i ümmet 179b/18
şefî kıl- şefaahçi kılmak
ş. k.-ur 179a/10
şehbâz (<F.) iri ve beyaz bir doğan cinsi
ş. tururlar 180a/16
şems (<A.) güneş
ş. 179b/16
şer(r) (<A.) kötülük
ş.+ indin 179b/2
şer' (<A.) dîni kaide
ş. 179b/15
şer'at (<A.) Allah'ın emir ve yasaklarının bütünü
ş. 178b/20
T
tâ (<F.) -a kadar
t. 180a/18
tâ'at (<A.) Allah'ın emirlerini yerine getirme
t. 180a/15
tabîb (<A.) doktor, hekim
t.+ i 178b/16
tahiyyât (<A.) hayır dualar
t. 178b/14
taķı ve, dahi
t. 179a/7, 180a/2, 180a/3, 180a/14, 180a/15,
181b/18
tam dam, bina, yapı
'avratnırğ t.+ mırğ köligesinde 180a/17
t.+ mırğ 180a/10
tamâm kıl- (<A.) tamamlamak, bitirmek
t. k.- dı 181b/15
t. k.- ğıl 181b/18, 181b/20
t. k.- mağmca 181b/6
Tarğrı Allah, ilah
T.+ mırğ 180a/2
tap- 1. Bulmak 2. İbadet etmek

- t.- ğıl 181b/20
t.- tı 181b/10
şaraf (<A.) bölge, yan
ş.+ dın 180a/12
ta'riflüg (<A.) tarifli, izahlı
t. 179b/11
şarıkāt (<A.) Allah'a ulaşmak için tutulan yol
ş. 178b/20
tart- çekmek, üstlenmek
t.-mağınça 181b/12
t.- tı 181b/9
şā'ün (<A.) veba
ş.+ dın 179b/2
şavk (<A.) boyuna dolama, boyuna sarma
ş. 179b/14
te- demek, söylemek
t.yü 180a/13, 181b/10
teg- erişmek, ulaşmak
t.- se 180a/13
kulakırğa t.- se 180a/19
tegi kadar
t. 178b/10, 178b/19,
teg(ü)r- ulaştırmak, bildirmek
t. birgil 178b/12, 178b/18, 179a/2
tepe tepe, baş
t.+ sind 180a/11
teşrif (<A.) şeref verme, şereflendirme
t.+ ini 181b/10
tevhid (<A.) Allah'ın birliğine inanma, birlik
kelime-i t. 181b/19
ti- demek, söylemek
t.-p 179a/9
til dil
t. cānı 179b/13
tirig canlı, diri
t.+ lerimizka 179b/1
tört dört (sayı)
t. 178b/10
şufeyl (<A.) varlığı bir başkasının varlığına bağımlı olan
ş.+ i turur 180a/4
şurra (<A.) alma düşen sac
ş.+ -i 'anberinirgiz 179b/14
tur- durmak
t.-ur 180a/3
tün gece
mekremet t.+ i 179b/17
- U
'ubbād (A.ç.) ibadet eden kimseler
'u. 178b/19
uç- uçmak
u.- ar 180a/13
u.- sa 180a/9
u.-up 180a/8, 180a/15
ur- vurmak
- u.- dı 179b/17
'urefā (<A.ç.) arif kimseler
'u. 178b/20, 179a/3,
'uşāt (<A.ç.) asiler, isyan edenler
'u. 181b/17
Ü
üç üç (sayı)
ü. yüz yıl 181b/10
üçün için, sebebiyle
ü. 180a/8, 180a/9, 180a/10, 180a/11, 180a/16
ümmet (<A.) aynı dine inanan topluluk
ü. 179a/12
şefi'-i ü. 179b/18
üstād (<F.) usta, mahir
ü.+ larımızka 179a/20
V
vāfi (<A.) ahdine vefa eden kimse
v. 179a/12
vakt (<A.) zaman
v. 179a/21
ve ve
v. 178b/9, 178b/11, 178b/12, 178b/13, 178b/14,
178b/19, 178b/20, 179a/1, 179a/2, 179a/3,
179a/4, 179a/10, 179a/11, 179a/13, 179a/14,
179a/19, 179b/6, 179b/7, 179b/19, 180a/15
vebā (<A.) bulaşıcı, ateşli, öldürücü hastalık
v.+ dın 179b/2
velākin (<A.) fakat, lakin
v. 180a/2
verd (<A.) giil
v.+ lerini 179b/14
vücüd (<A.) varlık, bulunma
v.+ ı 179a/5
v.+ umızka 179a/18
v.+ imızırğ 179a/10
- Y
yā (<A.) ey
y. 179b/7
yak- ateş yakmak
y.- miş 181b/7
yakın uzak olmayan
y. turur 179a/7
yakīn (<A.) sağlam, iyi bilgili
y. 180a/4
yakīn bil- iyi bilmek, kesin olarak bilmek
y. b.- gil 180a/14
Ya'kūb (<ö.a.) Hz. İshak'ın oğlu, Yusuf
peygamberin babası, Yakup peygamber
Y. 'aleyhi'-s-selām 181B/13
yan yan taraf, yan
sağ y.+ ırğa 180a/12
yarlıka- bağışlamak
y.- r 180a/1, 180a/5
yawuz kötü
y. 179b/4

yaz- yaymak	yüzlüg çehtre, yüz sahibi
kanatların y.- ıp 180a/8	y. 179b/9
yetti yedi (sayı)	körksüz y. 180a/10
y. 178b/10	Z
y. birğ 181b/9	zâhir bol- (<A.) açığa çıkmak, belirlemek
yıl yıl, sene	z. b.- masun 179a/9
üç yüz y. 181b/10	zahmet (<A.) sıkıntı, güçlük
seksen y. 181b/13	z.+ in 181b/9, 181b/12, 181b/16
yir yüzi Üzerinde yaşadığımız yer kürenin kabuğu,	z. tart- : zahmet çekmek
arz	z. t. -tı (181b/9)
y. y.+ndeki 179a/3, 179a/15,	zâlim (<A.) zulüm eden
yok mevcut değil, yok	z. 179b/3
y. erdi 180a/6	zârî kıl- (<F.) ağlayıp inlemek
yol yol	z. k.- mağınca 181b/11
y.+ mda 179a/20	zât (<A.) kendi, varlık
yolluğ yol sahibi	z.+ irğ 178b/13, 179a/2
yüz y. 180a/10, 180a/17	zindân (<F.) hapishane, zindan
Yüsuf (<ö.a.) Hz. Yakup'un oğlu, Yusuf peygamber	z. 181b/12
Y. 'aleyhi'-s-selâm 181b/11	zulfluğ (<A.) saçıl olan
Y.+ ka 181b/12	z. 179b/9
Y.+ nırğ cemâlini 181b/14	zulm (<A.) zulüm, haksızlık
yüz çehtre	z.+ indin 179b/3
y.+ ürğiz 179b/16	zühhâd (<A.ç.) zahidler, kaba sofular
yüz sayı	z. 178b/19.
üç y. yıl 181b/10	
y. yolluğ 180a/10, 180a/17	

KAYNAKÇA

- DIRİÖZ, Ali Haydar (1951), "Kutb ül-Alevi'nin Barak Baba Risalesi Şerhi", *Türkiyat Mecmuası*, C.9, s. 167-170.
- ECKMANN, Janos (2014), *Harezmi, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi Üzerine Araştırmalar*, Yayın Hazırlayan: Osman Fikri Sertkaya, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- ERASLAN, Kemal (1970), "Doğu Türkçe'sinde Ek Uyumsuzluğuna Dair", *TDED*, C.18, İÜ Yay., ss.113-124.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2014), *Makaleler Dil-Destan-Tarih-Edebiyat 1*, Haz. Ekrem Arıkoğlu, 2. Baskı, Ankara: Akçağ Yayınları.
- ERCİLASUN, Ahmet Bican (2015), *Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi*, Yayın No: 603, Ankara: Akçağ Yayınları.
- EL-HAMEVİ YAKÛT, Şihab ed-Dîn Ebu 'Abdillah Ya'kub b. 'Abdillah (2010), *Mu'cemü'l-büldân*, II, 8. bs., Dâru Sâdır, Beyrut.
- KALSIN, Şirvan (2013), *Harezmi Türkçesi Grameri -İsim- (Memlûk Kıpçak ve Kuman Kıpçak Türkçesiyle Karşılaştırmalı)*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- TEKİN, Talat (2016), *Orhon Türkçesi Grameri*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- TOPRAK, Funda (2005), "Harezmi Türkçesi ve Fiillerin Özellikleri", *Kırgızistan Manas Üniversitesi Sosyal Araştırmalar Dergisi*, cilt 66, sa 18, ss.105-119.

EK: Tıpkıbasım

الذات كذا كذا...
 ذواتها...
 وخطها...
 التي...
 لها...
 كما...
 ذواتها...
 وخطها...
 التي...
 لها...
 كما...
 ذواتها...
 وخطها...
 التي...
 لها...
 كما...

الذات كذا كذا...
 ذواتها...
 وخطها...
 التي...
 لها...
 كما...
 ذواتها...
 وخطها...
 التي...
 لها...
 كما...
 ذواتها...
 وخطها...
 التي...
 لها...
 كما...

